

ΜΕΡΟΣ Α

Λογοτεχνική γεωγραφία: εξέλιξη και μέθοδοι

1

Θεωρητικό πλαίσιο**1.1 Σχέση γεωγραφίας και λογοτεχνίας**

Ο Eco αναφέρει πως κάποτε ένας αναγνώστης του μυθιστορήματός του «Το Εκκρεμές του Φουκώ» τού έστειλε επιστολή ρωτώντας τον πώς ήταν δυνατόν ο ήρωας της ιστορίας, που διέσχισε τους δρόμους του Παρισιού τη νύχτα της 24^{ης} Ιουνίου 1984, να μην είδε τη μεγάλη πυρκαγιά που είχε ξεσπάσει στην οδό Ριαμούρ σύμφωνα με τα αρχεία των εφημερίδων (Eco, 2008· Tally, 2012). Παρά το χιουμοριστικό ύφος της μαρτυρίας, ο Eco δίνει εδώ ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αλληλεπίδρασης του μυθοπλαστικού με τον πραγματικό κόσμο, που οφείλεται στο γεγονός ότι ο ίδιος ο συγγραφέας τοποθέτησε με πειστικό τρόπο την ιστορία του στον πραγματικό κόσμο δίνοντας συγκεκριμένο χώρο και χρόνο δράσης.

Όλες οι ιστορίες που αφηγούνται οι λογοτέχνες τοποθετούνται σε ορισμένο χώρο και χρόνο επικαλούμενες περισσότερα ή λιγότερα στοιχεία της πραγματικότητας. Ο αναγνώστης γνωρίζει πως πρόκειται για μυθοπλασία αλλά αυτό δεν τον εμποδίζει να βυθιστεί στον κόσμο αυτόν, να ταυτιστεί με τους ήρωες, να βιώσει συναισθήματα ή να προβληματιστεί.

Διάφοροι μελετητές έχουν κατά καιρούς διερευνήσει τη σχέση γεωγραφίας και λογοτεχνίας. Ειδικότερα, μάλιστα, έχουν ασχοληθεί με τη σχέση του μυθοπλαστικού και του πραγματικού χώρου, που συνιστά και το βασικό

αντικείμενο του κλάδου της λογοτεχνικής γεωγραφίας, καταλήγοντας ότι από τη συγκεκριμένη σύζευξη μπορούν να ωφεληθούν και τα δύο πεδία, αντλώντας στοιχεία που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας πληρέστερης εικόνας του χώρου.

Ο Sharp, αφού παρουσιάσει τις απόψεις προγενέστερων μελετητών, τοποθετείται σχετικά με την αλήθεια της λογοτεχνίας υποστηρίζοντας πως αυτή δεν μπορεί να είναι ούτε εντελώς φανταστική ούτε εντελώς αληθοφανής (Sharp, 2000). Αυτό συμβαίνει διότι αλληλεπιδρούν διάφοροι παράγοντες, όπως η φωνή του συγγραφέα, το είδος του κειμένου, τα ρεαλιστικά στοιχεία αλλά και η υποδοχή από το αναγνωστικό κοινό. Με άλλα λόγια, η λογοτεχνία συνδυάζει αντικειμενικότητα με υποκειμενικότητα. Σε αυτήν συγχωνεύονται και τα δύο: η αντικειμενικότητα, δηλαδή η πραγματική γεωγραφία, και η υποκειμενικότητα, δηλαδή ο πολιτισμός – και σε αυτό ακριβώς έγκειται η δύναμή της (Lando, 1996). Πρόκειται για αυτό που ο Lando καλεί «αίσθηση του τόπου».

Κάτι ανάλογο χαρακτηρίζει τη σχέση γεωγραφίας και λογοτεχνίας. Ο Tuan θεωρεί πως η συνάντησή τους συνιστά σύγκλιση της αντικειμενικότητας και της υποκειμενικότητας αντίστοιχα, επειδή η γεωγραφία ενδιαφέρεται να δηλώσει ενώ η λογοτεχνία να υποδηλώσει, να υπαινιχθεί (Tuan, 1978). Επιπλέον, οι λογοτέχνες προσδίδουν στον χώρο που αναπαρίσταται στα έργα τους νοήματα και σύμβολα που αλληλεπιδρούν με την κουλτούρα του αναγνώστη. Επομένως, ο χώρος αυτός αναδιαμορφώνεται και αποκτά πλέον μια δική του ζωή (Lando, 1996). Σε αυτό ακριβώς οφείλεται το γεγονός ότι οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις, παρότι αποτελούν μυθοπλασία, επηρεάζουν τον τρόπο σκέψης των αναγνωστών/αναγνώστριών και κατά επέκταση την ίδια τους τη ζωή.

Σχετικά με τα προηγούμενα, ο Turchi υποστηρίζει πως οι αναγνώστες/αναγνώστριες τείνουν να θεωρήσουν τον μυθοπλαστικό κόσμο ως πραγματικό όχι μόνο επειδή μπορούν να τον φανταστούν, αλλά και γιατί θέλουν να εισβάλουν σε αυτόν (Turchi, 2004). Κατ' επέκταση, όπως επισημαίνει ο Prieto, η αναπαράσταση της πραγματικότητας στη λογοτεχνία δεν αντικατοπτρίζει απλά τον κόσμο αλλά συνάμα τον διαμορφώνει, καθώς οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις συμμετέχουν στην κατασκευή του (Prieto, 2016). Εξηγεί, λοιπόν, πως η μυθοπλασία δεν αναπαράγει το πραγματικό αλλά αναδεικνύει νέες πτυχές της πραγματικότητας που, ενώ είχαν μείνει αδιαμόρφωτες ως τότε, από τη στιγμή που αναπαρίστανται στη λογοτεχνία αρχίζουν να αλληλεπιδρούν με την πραγματικότητα (Prieto, 2011). Αυτό συμβαίνει διότι, όπως ο Tally θεωρεί, ως αναγνώστες/αναγνώστριες ποτέ δεν είμαστε παθητικοί δέκτες της αφήγησης ενός κειμένου ή ενός χάρτη (Tally, 2012) αλλά συμμετέχουμε σε αυτή την κατασκευή ερμηνεύοντας τις αφηγήσεις και τις χωρικές

αναπαραστάσεις με τρόπο τέτοιο που να έχουν νόημα για μας (Tally, 2014). Ασφαλώς, σημαντική συνεισφορά έχει και η πρόσληψη του λογοτεχνικού έργου από τον αναγνώστη/ την αναγνώστρια, με αποτέλεσμα ο λογοτεχνικός χώρος να συνιστά αποτέλεσμα συμβολής του συγγραφέα, του κειμένου και του αναγνώστη (Luchetta, 2018).

Ο πιο κοινός τρόπος αλληλεπίδρασης λογοτεχνίας και πραγματικού χώρου είναι η διατήρηση των αναγνωρίσιμων τοπωνυμίων ή η αναφορά σε εύκολα αναγνωρίσιμες περιοχές (Piatti, 2016) αλλά και το αντίθετο, δηλαδή η απόκρυψή τους. Έτσι, ο συγγραφέας συνδέει το σκηνικό δράσης με ένα τμήμα του υπαρκτού κόσμου. Κατά τη γνώμη της Τσιριμώκου, στη ρεαλιστική αναπαράσταση όπου η αφήγηση είναι τεκμηριωμένη, η αναφορά ονομάτων των τόπων παίζει καθοριστικό ρόλο γιατί τα πραγματικά ονόματα δίνουν την αίσθηση πως τα γεγονότα που περιγράφονται είναι αληθινά και η αφήγηση αξιόπιστη (Τσιριμώκου, 2000). Εντάσσει, μάλιστα, την τεχνική αυτή στο λεγόμενο «τέχνασμα της αληθοφάνειας» (Τσιριμώκου, 1988). Πρέπει, όμως, να σημειωθεί πως στην ουσία όλοι οι χώροι που αναπαρίστανται στα λογοτεχνικά έργα έχουν αναδιαμορφωθεί ως έναν βαθμό, ακόμα και αυτοί που αποτελούν πιστή μίμηση των πραγματικών χώρων.

Παραθέτω ένα παράδειγμα που αποδεικνύει τη στενή σχέση της αφήγησης και του αναπαριστάμενου χώρου. Στα έργα «Οδυσσέας» (Ulysses, 1922) και «Οι Δουβλινέζοι» (Dubliners, 1914) του James Joyce περιγράφονται διαδρομές μέσα στην πόλη με τέτοια επιμέλεια ώστε να εκληφθούν με συγκεκριμένους τρόπους από τον αναγνώστη. Δημιουργείται στην ουσία, λοιπόν, μια αναδρομική σχέση μεταξύ κειμένου και πραγματικού χώρου, καθώς τη στιγμή της ανάγνωσης τόσο ο πραγματικός όσο και ο μυθοπλαστικός χώρος είναι φανταστικοί, αφού και οι δύο βρίσκονται στο μυαλό του αναγνώστη. Στη συνέχεια, αυτό το φανταστικό μεσολαβεί στην εμπειρία του χώρου στην πραγματική ζωή· αλλά και σε επόμενες αναγνώσεις, η πρότερη εμπειρία του χώρου παίζει σημαντικό ρόλο (Saunders, 2010). Έτσι, ο αναγνώστης, έχοντας διαβάσει το λογοτεχνικό έργο, έχει προσδώσει στον αναπαριστάμενο χώρο νέα νοήματα που τον επηρεάζουν πλέον στην αντίληψη και επαφή του με αυτόν.

Σχολιάζει σχετικά η Hones πως ο αναπαριστάμενος χώρος δεν μπορεί να διαχωριστεί από την αφηγηματική φωνή και να αντιμετωπιστεί απλά ως το γεωγραφικό πλαίσιο μιας αναφοράς. Ωστόσο, δεν μπορεί να ισχύσει ούτε το αντίστροφο, δηλαδή να διαχωριστεί το λογοτεχνικό από το γεωγραφικό στοιχείο. Έτσι, ο αναπαριστάμενος χώρος φέρει αναγκαστικά τα νοήματα που του προσδίδει ο συγγραφέας και ποτέ δεν αποτελεί αντικειμενική αναπαράσταση. Ως παράδειγμα, η Hones χρησιμοποιεί την περίπτωση του μυθιστορήματος «Ο μεγάλος Γκάτσμπι» (The Great Gatsby, 1925) του Francis Scott Fitzgerald. Εκεί, λόγω του πρωτοπρόσωπου αναξιόπιστου αφηγητή, υπονο-

μεύεται η ιδέα πως το σκηνικό δράσης είναι η Νέα Υόρκη και δημιουργείται η εντύπωση πως η δράση εκτυλίσσεται σε τουλάχιστον δύο τοποθεσίες (Hones, 2011). Το παράδειγμα αποδεικνύει πως η αντίληψη για τον αναπαριστάμενο χώρο καθορίζεται από την βούληση του συγγραφέα.

Την επίδραση που ασκούν τα λογοτεχνικά έργα στη διαμόρφωση των αντιλήψεων των αναγνωστών αποδεικνύει κατά κύριο λόγο ο Peckham στο βιβλίο του «Εθνικές ιστορίες, Φυσικά κράτη» (2001). Διατρέχει, μάλιστα, ελληνικά λογοτεχνικά έργα εκδομένα πριν και μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Καταλήγει, λοιπόν, πως τα κοινά αναγνώσματα δημιουργούν μια κειμενική κοινότητα αρχικά, η οποία στη συνέχεια τρέπεται σε γεωγραφική (Peckham, 2001). Βέβαια, αυτό που ενδιαφέρει κυρίως τον Peckham είναι να δείξει πως η συγκρότηση του ελληνικού έθνους πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια της λογοτεχνίας της εποχής. Αυτό, κατά την άποψη της Λεοντί, οφείλεται στο ότι μέσω της λογοτεχνίας συνάπτεται ένας λόγος σε έναν τόπο (Λεοντί, 1998) και, έτσι, μέσω αυτού διαμορφώνεται εκ νέου ο τόπος. Με άλλα λόγια, η λογοτεχνία προσδίδει πολιτισμική ταυτότητα σε μια εδαφική περιοχή, ακόμα και αν αυτή είναι ουτοπική. Όπως αναφέρει ο Peckham, μέσω του λόγου τρέπεται το υλικό περιβάλλον σε συμβολικό χώρο, ώστε από και πέρα να γίνεται φαντασιακά αντιληπτός (Peckham, 2001). Ο χώρος, βέβαια, συνδέεται στενά με τον χρόνο, όπως ο Bakhtin έδειξε εισάγοντας τον όρο «χρονότοπο». Και οι δύο συμβάλλουν εξίσου στον καθορισμό του σκηνικού μιας ιστορίας, παρ' όλο που μετά τη «χωρική στροφή» (spatial turn) ο χώρος έλαβε μεγαλύτερη προσοχή (Peraldo, 2016).

Όσον αφορά και πάλι τη στενή σχέση της λογοτεχνίας με την γεωγραφία, αξίζει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στον Turchi. Εκείνος παραλληλίζει τον συγγραφέα με τον χαρτογράφο (Turchi, 2004), κάτι που ενστερνίζεται και ο Tally (2014). Την άποψή του τη στηρίζει στο επιχείρημα πως και οι δύο, συγγραφέας και χαρτογράφος, ακολουθούν την ίδια διαδικασία, εξερεύνηση και παρουσίαση, με σκοπό να οδηγήσουν τον αναγνώστη σε ένα ταξίδι στον χώρο.

Η αφήγηση, εξάλλου, είναι μέθοδος χαρτογράφησης του πραγματικού και φανταστικού χώρου· είναι ταυτόχρονα αυτό που χαρτογραφεί και που χαρτογραφείται (Tally, 2014). Προχωρώντας τον συλλογισμό περί αφήγησης, ο Tally υποστηρίζει πως η αφήγηση είναι μια μορφή δημιουργίας του κόσμου καθώς εμπλέκει ετερόκλητα στοιχεία παρμένα από προγενέστερες αφηγήσεις, περιγραφές ανθρώπων και τόπων, θρύλους, μύθους και τη φαντασία. Επομένως, καθώς αναπαριστά τον κόσμο, συνάμα τον επινοεί (Tally, 2012), επειδή, δημιουργώντας μια νέα ενότητα στοιχείων είναι σαν να εφευρίσκει έναν κόσμο.

Κοινό σημείο της λογοτεχνίας και της χαρτογραφίας είναι ότι αμφότερες συμβάλλουν στον προσδιορισμό της θέσης μας μέσα στον κόσμο. Υπάρχει, βέβαια, η διαφορά πως, όσον αφορά τον χάρτη, η θέση αναφέρεται στον

πραγματικό κόσμο ενώ στη λογοτεχνία πρόκειται για μια θέση στον μυθοπλαστικό κόσμο, ανεξάρτητα από το αν ο τελευταίος αποτελεί ενδεχομένως πιστή αναπαράσταση του πρώτου. Βέβαια, η χρήση του χάρτη στα λογοτεχνικά έργα περιλαμβάνει διάφορα είδη, όπως γεωγραφικούς χάρτες, που δείχνουν τοποθεσίες της πλοκής των έργων· χάρτες με πραγματικούς ή φανταστικούς χώρους, που φτιάχνουν οι ίδιοι οι συγγραφείς ή άλλοι για τα έργα, όπως έπραξε ο Tolkien· χάρτες που αφορούν το περιεχόμενο του έργου, όπως είναι εκείνοι που απεικονίζουν τις σχέσεις των προσώπων· χάρτες δράσης και άλλοι (Rossetto, 2013).

Με τη χρήση χαρτών στη λογοτεχνία γίνεται φανερή η στενή σχέση που συνδέει τη λογοτεχνία με τη γεωγραφία, σχέση που μελετά ο κλάδος της λογοτεχνικής γεωγραφίας. Η λογοτεχνική γεωγραφία έχει κατά βάση την αρχή της στην απόπειρα του Sharp [βλ. το βιβλίο του «Literary Geography» (Λογοτεχνική Γεωγραφία) το 1904] να απεικονίσει χαρτογραφικά κάποια λογοτεχνικά έργα, όπως αυτά του C. Dickens, των αδερφών Brontë, του R.L. Stevenson και άλλων. Η πρώτη αυτή προσπάθεια αποκτά νέο περιεχόμενο με τη συμβολή του Moretti, ο οποίος υποστηρίζει πως οι χάρτες δεν αρκεί να απεικονίζουν απλά τον χώρο της λογοτεχνίας αλλά να αναδεικνύουν και τις χωρικές σχέσεις που δεν είναι εμφανείς στο κείμενο (Moretti, 1998), φτάνοντας μέχρι την πρόσφατη χρήση των Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών [ΓΣΠ ή, στα αγγλικά, GIS (Geographic Information System)] για τη χαρτογράφηση των λογοτεχνικών χώρων.

Στην περίπτωση της χρήσης των ΓΣΠ υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ταυτοποίηση του μυθοπλαστικού χώρου με τον πραγματικό — όπου αυτό είναι δυνατό. Το ενδιαφέρον αυτό, όπως επισημαίνει και η Barbara Piatti, απασχολεί εν γένει τον κλάδο της λογοτεχνικής γεωγραφίας, διότι βασική πρακτική της είναι να αναδείξει την αλληλεπίδραση φανταστικού και πραγματικού χώρου (Piatti, 2016).

Το προαναφερθέν ζήτημα έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές. Αρχικά, ο έλεγχος του ρεαλισμού στη λογοτεχνία μπορεί, κατά τον Brosseau, να πάρει δύο δρόμους: αφενός να αξιολογηθούν οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις κατόπιν σύγκρισής τους με τον εξωτερικό κόσμο αφετέρου να συγκριθούν δύο κείμενα μεταξύ τους. Στην πρώτη περίπτωση, βέβαια, υπάρχει ως σημείο αναφοράς που είναι η ίδια η πραγματικότητα (Brosseau, 1994) ενώ στη δεύτερη κυριαρχεί το υποκειμενικό στοιχείο.

Κατά την άποψη του Tally, η μελέτη του λογοτεχνικού χώρου δεν απαιτεί τη δημιουργία χάρτη, αφού ο αφηγητής δημιουργεί τον κόσμο μέσω των λέξεων και ο μελετητής μπορεί να τον ερευνήσει χωρίς να χρειαστεί να καταφύγει σε μη λογοτεχνικά μέσα (Tally, 2016). Συμπληρώνει πως ο ίδιος δεν περιλαμβάνει ποτέ στις μελέτες του χάρτες, διαγράμματα ή εικόνες. Ακόμα

και έτσι όμως, είτε υπάρχουν χάρτες είτε απλά αναλύσεις των χωρικών σχέσεων των κειμένων, παρέχονται, σύμφωνα με τον Tally, απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούν προϋπάρχουσες αφηγήσεις. Επιπλέον, ενδέχεται να δημιουργηθούν νέα ερωτήματα (Tally, 2014).

Ανάλογη με τον Brosseau άποψη έχει και ο Κούγκουλος. Αυτός ορίζει τη λογοτεχνική γεωγραφία ως «μεταλλαγή μιας περιοχής σε συστατικό της μυθοπλασίας» (Κούγκουλος, 2012, σ. 37 και σ. 39· Κούγκουλος, 2014, σ. 834). Σύμφωνα με τον ίδιο, η μελέτη του χώρου στη λογοτεχνία μπορεί να στραφεί είτε στη σύγκριση της υπαρκτικής γεωγραφίας με την αναπαράστασή της είτε στην ερμηνεία τοπικών δεικτών που εμπεριέχονται στο κείμενο.

Επομένως, σκοπός της λογοτεχνικής γεωγραφίας είναι να αναδείξει τις σχέσεις που συνδέουν τον μυθοπλαστικό με τον πραγματικό χώρο και τα αποτελέσματα της αλληλεπίδρασής τους. Μια μέθοδος που δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε αυτό είναι η γεωκριτική ανάλυση. Η γεωκριτική μέθοδος θεωρείται μία εκ των διαφόρων μεθόδων που διαθέτει η λογοτεχνική γεωγραφία. Ειδικότερα, η γεωκριτική μελετά τη σχέση της πραγματικής γεωγραφίας με τη γεωγραφία της φαντασίας. Τη συστηματοποίησε ο Bertrand Westphal στο έργο του «*La Géocritique. Réel, fiction, espace*», το οποίο εκδόθηκε το 2007 και μεταφράστηκε στα αγγλικά από τον R. Tally το 2011 με τίτλο «*Geocriticism. Real and Fictional Spaces*».

1.2 Η λογοτεχνική γεωγραφία

1.2.1 Το περιεχόμενο της λογοτεχνικής γεωγραφίας

Οι όροι «λογοτεχνική γεωγραφία» (Literary Geography) και «λογοτεχνική χαρτογραφία» (Literary Cartography) είναι όροι διακριτοί αλλά συνάμα αποτελούν αλληλένδετες περιοχές έρευνας. Το ενδιαφέρον των γεωγράφων για τη λογοτεχνία ήταν ελάχιστο μέχρι τη δεκαετία του '70, όταν η ανθρωπιστική γεωγραφία στράφηκε προς αυτήν την κατεύθυνση (Brosseau, 1994). Η Mitchell σημειώνει πως η λογοτεχνική γεωγραφία εμφανίστηκε με αυτό το όνομα ως υποκατηγορία της γεωγραφίας στη δεκαετία του '70 (Mitchell, 2017), ενώ η Hones υποστηρίζει πως η αποτελούσε κλάδο της ανθρωπογεωγραφίας και έδινε αρχικά έμφαση στη σχέση μυθοπλαστικών και βιωμένων χώρων (Hones, 2017).

Αν και ο λογοτεχνικός χάρτης δεν είναι προϋπόθεση για τη λογοτεχνική-γεωγραφική έρευνα, εντούτοις αποτελεί συμβατικό χαρακτηριστικό της. Κατά τ' άλλα, όπως αναφέρει ο Moretti (1998), κάποιες εξαιρετικές μελέτες του χώρου δεν περιέχουν ούτε έναν χάρτη. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι λογοτεχνικοί χάρτες και η λογοτεχνική χαρτογράφηση έχουν συνδεθεί στενά με

τον όρο λογοτεχνική γεωγραφία ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, πολύ πιο πριν δηλαδή από την καθιέρωση της λογοτεχνικής γεωγραφίας ως ξεχωριστού κλάδου (Mitchell, 2017). Παρατηρείται δε το φαινόμενο πολλά λογοτεχνικά έργα να περιέχουν ένθετους χάρτες, ειδικά με φανταστικά μέρη, όπως τα έργα του Tolkien (Ρέντζος, 2004), σε μια προσπάθεια να χαρτογραφηθεί ακόμα και ο φανταστικός χώρος που αποτελεί σαφή επινόηση εξολοκλήρου του συγγραφέα. Με δεδομένο πως η λογοτεχνική γεωγραφία σχετίζεται με τη γεωγραφική ανάλυση των λογοτεχνικών έργων, ο κλάδος επιδιώκει επιπλέον να εξερευνήσει με ποιους τρόπους τα έργα πραγματεύονται τους χώρους του εξωτερικού κόσμου και πώς αυτό επηρεάζει την ανάγνωση και την αποδοχή τους.

Η λογοτεχνική χαρτογραφία, απ' την άλλη, είναι η πρακτική της χαρτογράφησης των έργων της λογοτεχνίας και αποτελεί πεδίο της λογοτεχνικής γεωγραφίας. Χρησιμοποιεί συμβολογία και ποσοτικές μεθόδους για να καταστήσει ορατές τις χωρικές πληροφορίες των λογοτεχνικών έργων, κυρίως αυτές που συγκλίνουν με τον πραγματικό κόσμο, ώστε κάθε τοποθεσία να έχει γεωγραφικές συντεταγμένες και να μπορέσει να αποδοθεί με ακρίβεια. Η λογοτεχνική χαρτογραφία είναι βασική ερμηνευτική πρακτική του πεδίου μελέτης της λογοτεχνικής γεωγραφίας (Piatti, 2017) με την έννοια πως η οπτικοποίηση συνιστά μια επιπλέον ερμηνεία του καμμένου.

Ειδικά τα τελευταία χρόνια, κυρίως την περίοδο 2005 με 2015, ανέκυψε ένα νέο κύμα λογοτεχνικής χαρτογραφίας με τη χρήση ψηφιακής χαρτογράφησης ή εργαλεία γεωοπτικοποίησης (Literary GIS). Το νέο αυτό κύμα οδήγησε σε εργασίες¹ από ερευνητικές ομάδες, οι οποίες είχαν αναπτύξει μια διαδικτυακή παρουσία με πιο δυναμικούς και διαδραστικούς ψηφιακούς λογοτεχνικούς χάρτες χρησιμοποιώντας τα ΓΣΠ ή τους χάρτες της Google.

Αυτή η τάση ονομάστηκε «νεογεωγραφία» (neogeography, στο Mitchell, 2017). Αρχικά, ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τη μη επαγγελματική χαρτογράφηση, δηλαδή την προσανατολισμένη προς τον οποιοδήποτε χρήστη με τη δυνατότητα που παρέχει το Web 2.0 για εντοπισμό τοποθεσίας σε διαδικτυακούς χάρτες. Όμως οι υπηρεσίες νεογεωγραφίας, όπως οι χάρτες Google, αποτελούν εφαρμογές με χρήση Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (Mitchell, 2017). Με την ανάπτυξη, λοιπόν, αυτών συγχωνεύτηκαν στη λογοτεχνική γεωγραφία ποιοτικές και ποσοτικές μέθοδοι (Hones, 2017), ενώ προβληματισμό προκαλεί στους μελετητές, λόγω της ρευστότητας και

1 Εργασίες όπως «Mapping the Lakes project», «the Literary Atlas of Europe», «the Digital Literary Atlas of Ireland, 1922–1949», «the Cultural Atlas of Australia, and LitLong: Edinburgh και άλλες (βλ. παρακάτω υποενότητες).

της ασάφειας του αντίστοιχου χώρου, η τοποθέτηση της μυθοπλασίας στον πραγματικό κόσμο με τη χρήση συντεταγμένων (Ridanpää, 2018).

Ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι συνδυάζει η «εις βάθος χαρτογράφηση» (deep mapping). Πρόκειται για μια μέθοδο που σχετίζεται με τις ανθρωπιστικές σπουδές GIS (χωρικές ανθρωπιστικές επιστήμες) και αφορά τη συνύπαρξη ανθρωπιστικών επιστημών με ποσοτικές μεθόδους, όπως τα GIS (Mitchell, 2017). Η εις βάθος χαρτογράφηση περιλαμβάνει τη συγκέντρωση και τον συνδυασμό πληροφοριών από διάφορους τομείς. Παραπέμπει στις προσεγγίσεις του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα για τον χώρο, οι οποίες περιελάμβαναν γνώσεις από ιστορία, λαογραφία, τοπικές παραδόσεις και φυσική ιστορία μαζί με γεωγραφικά και γεωλογικά δεδομένα (Taylor κ.ά., 2018). Στόχος της είναι να διευκολύνει τις έρευνες για τις φανταστικές γεωγραφίες, την τοπογραφία και τον πολιτισμική ταυτότητα μιας τοποθεσίας.

Παράλληλα με τα παραπάνω έχουν αναδυθεί συναφή πεδία έρευνας εκ των οποίων το καθένα δίνει έμφαση σε μια ιδιαίτερη πτυχή του χώρου. Ενδεικτικά αναφέρονται η γεωποιοτική (geopoetics), η οικοποιοτική (ecopoetics), η οικοκριτική (ecocriticism)², οι πράσινες πολιτιστικές σπουδές (green cultural studies) κτλ., κλάδοι που δίνουν έμφαση στο περιβάλλον (Hones, 2017).

Από αυτά, ιδιαίτερα ανεπτυγμένο είναι το σχετικά νέο πεδίο της γεωκριτικής (geocriticism), που συνήθως παρουσιάζεται ως μια εκτεταμένη μορφή του γαλλικού όρου «géocritique». Αποτελεί μια γεωκεντρική προσέγγιση της λογοτεχνικής κριτικής, που φέρει πολλές ομοιότητες με την κριτική λογοτεχνική γεωγραφία και θεωρητικά με την πολιτισμική γεωγραφία (Hones, 2017). Η Mitchell αναφέρει πως, ως μέθοδος, η γεωκριτική προέκυψε από λογοτεχνικές μελέτες και, παρ' όλο που το ζήτημα του ψηφιακού δεν είναι πρωταρχικό σε αυτήν, άσκησε επιρροή στην έρευνα που επικεντρώνεται στη λογοτεχνική νεογεωγραφία (Mitchell, 2017). Ο Tally, απ' την άλλη, προτείνει ένα νέο πεδίο, το πεδίο των χωρικών λογοτεχνικών σπουδών (spatial literary studies). Υποστηρίζει, ασφαλώς, πως τα όρια μεταξύ των διάφορων πεδίων είναι ρευστά και οι μελετητές/μελετήτριες συχνά εργάζονται στους ίδιους ή τουλάχιστον επικαλυπτόμενους τομείς (Tally, 2021).

2 Ο Prieto θεωρεί πως η οικοκριτική (ecocriticism – μια μέθοδος λογοτεχνικής κριτικής που εστιάζει στη σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος και ερευνά πώς αυτή αναπαρίσταται στη λογοτεχνία και πώς οι κειμενικές αναπαραστάσεις για τη φύση δίνουν νόημα στον κόσμο γύρω μας) συμπληρώνει τη γεωκριτική μέθοδο του Westphal, καθώς προσθέτει σε αυτή τη συμβολή της άμεσης εμπειρίας για την κατανόηση ενός τόπου, δηλαδή την επίσκεψη στους υπό μελέτη τόπους και την εργασία πεδίου (Prieto, 2016).